

IUS - INFO

18.8.2014

dr. Marko Novak

Novinarski kodeks in etika javnega prostora

K etiki javnega prostora nedvomno veliko prispevajo novinarji s svojem medijskim poročanjem. Pri tem je pomembno, da je njihovo poročanje odgovorno in v skladu z najrazličnejšimi pravnimi pravili. Navsezadnje je njihovo delovanje, kot četrte veje oblasti, izjemno pomembno za demokracijo informacijske družbe. A biti mora delovanje v skladu s »pristojnostmi«, ki jih takšna »veja oblasti« v družbi ima. Če novinarji te meje prestopajo, ne prispevajo k družbenemu ravnovesju, temveč prej nasprotno.

Družbeno ravnovesje zagotavlja v tej zvezi predvsem etika javnega prostora. Pri tem je ta sestavljena iz moralnih pravil kot nekakšnih naravnih celic imunskega sistema, ki deluje predvsem zaviralno zoper določena družbena odklonska ravnanja v smislu ohranjanja in zagotavljanja družbene harmonije.

V tem smislu zagotavljajo etiko javnega prostora glede novinarskega delovanja pravna pravila dvoje vrst. Ta vsekakor vsebujejo moralno dimenzijo, ki se izkazuje v družbenem kontekstu na dveh nivojih. Ustavnopravna, kazenskopravna pravila in civilnopravna pravila so nekakšna minima moralia novinarskega delovanja, zato da je opravljanje novinarskega poklica družbeno odgovorno ter da je etika javnega prostora vsaj minimalno zagotovljena.

Drugačna od teh pravil so etični standardi, ki so si jih z novinarskim kodeksom zastavili sami novinarji. Njegova funkcija kot soft-law pravil je v smislu izpolnjevanja družbenih pričakovanj glede novinarskega dela in pomenijo nekakšen ideal ali perfekcijo njihovega etosa.

V tem smislu so tudi standardi Kodeksa novinarjev Slovenije dovolj zgledni. Bojim pa se, da je njihovo dejansko upoštevanje v praksi precej majavo. In v tej zvezi se zastavlja vprašanje, koliko novinarji sami s svojim načinom dela in poročanja prispevajo k družbenemu neravnovesju v Sloveniji? Koliko so odkloni od takšnega kodeksa sploh obravnavani ter sankcionirani? Koliko bi bolj dosledno upoštevanje kodeksa s strani novinarjev bolj prispevalo k družbenemu ravnovesju v naši državi, ki je že pregovorno kilavo?

Ne morem se znebiti občutka, da se veliko novinarjev enostavno ne more upreti vsaj rahlim kršitvam kodeksa, saj jih premami senzacionalističnost »udarne informacije«, ki povzdigne njihovo slavo in tako prispeva k njihovemu boljšemu tržnemu položaju ali boljši prodaji medija, kjer se ta informacija pojavi. Da je takšna »udarna novica« na spolzkem terenu kršitve kodeksa.

No, vseh novinarjev ne moremo metati v ta koš. To je gotovo. Tako bi jim delal krivico, a pojav je preveč očiten, zato se zdi primerno, da o njem javno govorimo. Tudi nadzorniki seveda potrebujejo nadzornike!

Naj pri tem navedem vsaj eden primer glede splošnih etičnih pravil kodeksa. Pravilo številka 21 določa: "Ko novinar poroča s področja pravosodja, upošteva, da nihče ni kriv, dokler ni pravnomočno obsojen. Novinar mora biti pazljiv pri omembi imen in objavi slik storilcev, žrtev ter njihovih svojcev v poročilih o nesrečah in predkazenskih postopkih."

Načeloma se je s tem moč strinjati. A kaj pravzprav pomeni, da mora pri takšnem poročanju novinar (le) "upoštevati" ustavno domnevo nedolžnosti? K temu ga navsezadnje zavezuje že Ustava kot najvišji pravni akt!

Verjetno je pri pravilu 21 mišljen predvsem način poročanja o teh zadevah – torej poročati o nekom, ki še ni pravnomočno obsojen, kot da je vseskozi nedolžen in da bo ostal nedolžen, če bo izrečena oprostilna sodba. A kako je takšen vtis v javnosti še možno ohranjati, ko se javno poroča že o nekom, ki je zaenkrat le v predkazenskem postopku? Percepcija javnosti je, da je že vsaj malo kriv. Toliko težje je to, ko je nekdo že nepravnomočno obsojen. Takšna domneva nedolžnosti izpade v takšnem primeru nič več kot le pravna fikcija, ki pa jo javnost težko razume.

So novinarji dovolj dosledni pri tem, da ko so poročali o nekom, ki je bil le nepravnomočno obsojen, tudi na enak način poročajo o zadevi, ko je bil denimo potem pravnomočno oproščen?

Zaradi vtisa, ki ga pušča v javnosti, lahko že samo javno poročanje o nekem nepravnomočnem kazenskem postopku pomeni - v psihološkem smislu - zanikanje ustavne domneve nedolžnosti, pa četudi je še tako nedolžno.

Nadalje, v tej zvezi se odpira še kopica vprašanj: Kdaj se novinarji sploh odločijo poročati o nepravnomočnih kazenskih postopkih? Kdaj je zanimanje javnosti za to dovolj veliko? Kdo to oceni? Tu so pravila preohlapna in tako ne zagotavljajo dovolj veliko varoval zoper morebitne poskuse diskvalifikacij in posledičnih "likvidacij" vsaj iz javnega življenja, četudi gre "le za poročanje o dejstvih". Navsezadnje je zgoraj omenjeno etično načelo o upoštevanju domneve nedolžnosti, kot že rečeno, le povzetek ustavne določbe in ni dovolj razdelano za potrebe novinarskega poročanja o nepravnomočnih zadevah.

Tudi tu bi verjetno na mestu bil določen dodaten komentar novinarskega kodeksa, da se takšno in tudi kakšno drugo pravilo lahko primerno razume. Nekako tako, kot so pri Kodeksu sodniške etike posebej pojasnjena s komentarji posamezna etična pravila za sodnikovo javno in zasebno življenje.

Tudi novinarjem samim bi to olajšalo dovolj kakovostno izpolnjevanje njihove temeljne javne funkcije.

dr. Marko Novak

mnovak153@gmail.com